

Zbornik DLUM 100 let OLD v Mariboru

Priloga Zbornika

Literati o likovnikih

Tone Partljič

Mnogi mariborski slikarji so bili moji profesorji. Gabrijel Kolbič pa je po Koroški nosil zeljne liste zajčku

Prispevek predstavlja gradivo za Prilogo Literati o likovnikih v okviru Zbornika DLUM ob stoletnem jubileju organizirane likovne dejavnosti v Mariboru.

Spletna objava predstavlja obvezo DLUM do financerjev, MZK in MOM. Gradivo je za enkrat še delovne narave, tako da se lahko do končne redakcije v tem letu, še dopolnjuje in spreminja. Vsi prispevki v okviru Zbornika predstavljajo le pripravljeno gradivo za izdajo Monografije, ki bo izšla v tiskani izdaji na dan stoletnega jubileja, 8. 12. 2020.

Prispevek za Prilogo Zbornika izdal: DLUM, Trg Leona Štuklja 2, Maribor
Založnik: DLUM, Maribor

Izdaja: Prva objava
Izid: Maribor, december 2019
Odgovorna oseba založnika: Vojko Pogačar

Hodimo paralelno?

Saj je nenavadno, kako smo razni »umetniški« ustvarjalci, večkrat zaprti predvsem vsak v svoj svet in svojo »stroko«; redko kak slikar, s katerim sva si recimo sicer blizu, zaide recimo na kak moj literarni nastop; jaz pa (in kajpada tudi mnogi drugi pisatelji ali glasbeniki) nadvse redko v galerije na ogled likovnih razstav, četudi me včasih vseeno zanese pot gledat slike. Če se prav spomnim, sem bil nazadnje na otvoritvi pregledne razstave Vlaste Tihec Zorko v mariborski galeriji. Še bolj se mi zdi čudno, da me kakšni (res največkrat ljubiteljski) slikarji vabijo, da bi imel govor ob otvoritvi njihove razstave, čeprav jim razlagam, da sem laik in da jaz ne bi nikoli povabil slikarja (kaj šele ljubiteljskega), da bi imel uvodno predstavitev mojega romana.

Vendar, kadar hodim po velikih kulturnih centrih, ne le enkrat, večkrat obiščem slavne galerije, recimo National Gallery in Tate Gallery v Londonu, slavni Louvre ali Orsay v Parizu, Prado v Madridu, Pinakoteki in Lenbachova galerija v Münchnu itd. V Ljubljani sem bil večkrat v Narodni galeriji, v Moderni morda dvakrat... To mi pripovedujejo tudi kolegi in prepričan sem, da ne gre zgolj za snobizem... Slikar in kipar, (ali je ta izraz še dovolj vseobsegajoč za vse, kar ustvarjajo v času na primer instalacij) mi je nedolgo tega razlagal Vojko Pogačar, ustvarjata in doživljata in odslikavata svet dvodimenzionalno ali tridimenzionalno, literati pa enodimenzionalno....Tudi še nisem ugotovil, kako preklapljajo svoje »ustvarjanje« besedni umetniki, saj nekateri med njimi tudi odlično rišejo (Gogolj, Cankar...), sam pa poznam likovna dela in književnost Rudolfa Maistra, Gabrijela Kolbiča, Smiljana Rozmana, Andreja Brvarja, če naštejemo kar tako »prek palca«. S slabo vestjo in manjšim sramovanjem moram priznati, da redko odidem na otvoritve razstav celo, kadar jih imajo moji dobri znanci ali celo sošolci...

Sošolca Bogdan Čobal in Gustav Gnamuš. Na mariborskem učiteljišču sta bila ob koncu petdesetih let bila le en letnik za menoj sošolca **Gusti Gnamuš** in **Bogdan Čobal**, danes uveljavljena in nagrajevana akademska slikarja in pedagoga. Bogdan je bil takrat med vsemi tudi najbolj razgledan v likovnem svetu, morda tudi, ker je imel brata slikarja Ivana, ki je študiral na likovni akademiji v Ljubljani. Od njega sem prvič slišal o francoskih impresionistih, ki so nas res »impresionirali«, kazal pa nam je tudi redke reprodukcije, ki smo jih hodili gledat tudi v takrat še bolj redke knjigarne ali knjižnico... Bili smo neke vrste dijaško bohemska »umetniška klapa« s kasnejšim tenoristom Karlom Jeričem, glasbenikom Francijem Kovačem in Bogomirom Jurtelo in Bojanom Oberčkalom (danes dvema uglednima ljubiteljskima slikarjema), bili smo vsaj dve leti kot »riti in srajce«. Izdajali smo tudi dijaški list *Koraki*, jaz in Jurtela sva objavljala otožne pesmi in prozo, Čobal in Gnamuš pa sta z risbami šapirografirani list obogatila z risbami... Največ o umetnosti je vedel Bogdan, ki je objavil tudi samozavestni teoretični »esej« o dojemanju likovne umetnine. Seznanil nas je tudi z bratom Ivanom, ki je kasneje naslikal v olju tudi moj manjši portret in sem ga videl tudi na neki njegovi razstavi, ne vem pa, kje se zdaj nahaja. Ivan je kasneje imel »svojo« galerijo, kjer je prirejal kulturne in likovno dogodke. Kasneje smo se na žalost razšli. Jaz učim v Ribnici na Pohorju, Gnamuš in Čobal pa na študij na akademijo. Bil sem srečen za njiju, ker sta bila sprejeta, sam pa sem se v solzah z vlakom odpravil do Podvelke in potem na Pohorje. Ob semestralnih počitnicah so me z Jeričem obiskali v Ribnici, kjer smo ob vinu oživljali skupna dijaška leta. Nekaj let kasneje so me presenetili z nenapovedanim hrupnim obiskom, ko sem še praznoval poroko v Dobrenju pri Pesnici.

Martin Kores, Rudi Kotnik, Zmago Jeraj, Marjan Jelenc in drugi profesorji.

Naš profesor za likovni pouk na učiteljskišči je bil akademski slikar **Martin Kores**, ki je bil tudi mentor v likovnem krožku. Bil je sin Martina Koresa, talca med drugo svetovno vojno. V Muzeju Narodno osvoboditve in v knjigi *Pisma na smrti obsojenih* je mogoče videti robček, na katerega je oče napisal presunljivo in ohrabrujoče pismo ženi in otrokoma za nadaljevanje življenja po njegovi ustrelitvi v mariborskih zaporih. Tudi zato je bil za nas profesor nekaj posebnega. A o tem ni nikoli rekel niti besede: bil privlačen in dober profesor in vzgojitelj. Lahko bi spisali debelo knjigo o tem, kako mladi slikarji, polni poleta morajo stopiti v šolske razrede in pred table, da lahko preživljajo sebe in svoje družine z učiteljsko »tlako«, saj slovensko tržišče zlasti v času, ko je vse slonelo na delavstvu, ni moglo delovati. Ni tožil, bil je priljuden, a ni dovolil, da bi likovni pouk podcenjevali, ali da bi bil le dodatek siceršnjemu šolanju. Vodil je likovni krožek, v katerem sta seveda izstopala tudi prijatelja G. Gnamuš in B. Čobal. Tudi sam sem ga občudoval, četudi mi je v prvem polletju prvega letnika dal »šus« za slabo »izdelavo« pri »tehničnem risanju« poševnih velikih črk, ornamentov in geometrijskega risanja s tušem. Kasneje sem imel veliko boljše ocene, videl je, da si prizadevam, mogoče pa sem celo največ v razredu vedel kakšna poglavja pri umetnostni zgodovini... Dopuščam, da sem se začel zanimati tudi za zgodovino likovne umetnosti pod vplivom Bogdana... Sicer pa je novo vodstvo nekdanjega učiteljskišča – današnja 3. Gimnazija ob 150 letnici delovanja, torej leta 2013, izdalo *Zbornik*, v katerem je s kratkimi zapisi predstavila vse likovne umetnike, ki so bili profesorji od Maksa Kavčiča, Antona Gvajca, Lajčija Pandurja, Slavka Koresa, Zmaga Jeraja, Marjana Jelenca, Vojka R. Štuheca, Bojana Golje... Našteli in na kratko označili pa so tudi dijake učiteljskišča in tretje gimnazije, ki so se kasneje posvetili študiju in slikarstvu ali kiparstvu, od Katarine G. Pokrivač (ki je omenjeni pregled tudi spisala), Matjaža Wenzela, Draga Moma, Zmaga Kovača, Belinde Š. Radulovič, Danijele Kajzer, Dejana Pfeiferja, Saše Bezjak, Nevenke Miklič, Mirjane Rukavina, Irene Čuk, Sama Pajka...

Spomnim se iz otroških let v Pesnici, da so pesniški povojni »politiki« povabili **Maksa Kavčiča**, že tedaj znamenitega slikarja, rojenega v Zg. Porčiču v okolici Trojice, v Pesnico, da bi pred otvoritvijo vaškega združnega doma v Pesnici naslikal fresko z »vaško vsebino« na fasadi. Ko je rekel, da tja »paše« samo kak dober bik z velikimi jajci, so si premislili. To je moralo biti okoli leta 1952... Seveda smo umetniško »navdahnjeni« dijaki videli v teh slikarjih, ki so si morali služiti kruh kot šolniki, nekakšne vzvišene izbrance duha... Prijateljeval sem tudi s **Marjanom Jelencem**, ki sem ga spoznal pri bratu avtomehaniku v Lenartu, ki je bil pred zaposlitvijo na tretji gimnaziji učitelj celo na Sladkem vrhu, kakor nekoč jaz... Iz Zagreba, kjer je študiral, je prišel v Maribor z ženo Zagrebčanko, sinom Marcelom in taščo, a se kasneje njegovo družinsko življenje ni srečno nadaljevalo, o čemer mi je želel večkrat potožiti, a sem se temu raje malo »prijateljsko« izmikal. Pač pa je na gledališke predstave, ki sva jih režirala z ženo Milko na osnovni šoli in v katerih je nastopal sin Marcel, rad prihajal. Mučile so ga razne bolezni, tudi hrbtenice, je pa tudi še mlad nenadoma umrl. K sodelovanju me je vabil, ko je vodil likovne kolonije v Slovenskih goricah...

...Med slikarje profesorje bom štel tudi **Rudija Kotnika**, ki me sicer ni poučeval. Slišal sem zanj, pozornost pa je vzbudil tudi meni laiku, kadar sem na kaki razstavi Društva likovnih umetnikov, videl njegove oblikovno nenavadne slike. Nanje sem se spomnil, ko mi je Pogačar govoril o dvodimenzionalnem in tridimenzionalnem pogledu likovnikov. Vsekakor je bil v nekem obdobju prvi resni eksperimentator med mariborskimi umetniki. Potem sem izvedel, da živi v Hočah, kjer se je poročil z eno od hčera kmeta in podjetnika Frangeša. Srečali smo se leta 1980 v Ljubljani v

Cankarjevem domu, ko sva dobila nagradi Prešernovega sklada, on za likovne razstave v tujini (če se motim, je bila utemeljitev take vrste), jaz pa za komedije. Ko sta me v tisti marmorni palači zagledala, sta oba prihitela k meni, gospa se mi je predstavila in povedala, naj jima »pomagam«, saj se nič ne najdetata, ne med množico ne v protokolarnih podrobnostih. Sta se mi zdela prikupna v nekakšni stiski med toliko ljudi in med navodili hostes. Potem sem ga kdaj pobral v avto na avtobusni postaji v Hočah, če sem slučajno peljal mimo, on pa je čakal avtobus. Nekoč že pozno popoldne je bil spet tam, pa je med vožnjo godrnjal, čez delo na drugi gimnaziji, kjer sicer rad dela z dijaki, jezilo pa ga je, da je moral prekiniti popoldne svoje slikanje in oditi na konferenco... In sploh na formalnosti v šoli. Lahko, da se mi je – zdravljenemu alkoholiku – zdel tudi malo v »ročcah«, lahko pa tudi ne. Vsekakor je bil simpatičen, dobrodušen, malo debelušen profesorski bohem...

Zmago Jeraj in drugi slikarji, scenografi in likovni oblikovalci v gledališču. Prvega, ki sem ga torej že poznal med slikarji scenografi, je bil prav Bojanov brat **Ivan Čobal**, ki je na vabilo tedaj inovativnega režiserja in direktorja Drame Mirana Herzoga naredil scenografijo v gledališči za *Smrt trgoveškega potnika* v Herzogovi režiji. Bila je inovativna in na našem odru prav moderna. Kritik Herbert Grün ji je sicer očital nekakšno zahodno zgledovanje v svetlobnih reklamah, saj je na odru imel svetlobne elemente in efekte z utripajočimi neonskimi lučmi. A bili je precej učinkovito in novo.

Ko pa sem leta 1971 dobil službo kot dramaturg v gledališču, sem se z mnogimi slikarji srečeval nekako »poklicno« v Drami SNG Maribor. Tošo Primožič in potem Jože Polanjko nista bila le »hišna« scenografa, bila sta tudi vodji scenske delavnice, žal pa je Maks Kavčič ravno takrat nehal delovati kot scenograf. Tudi hrvaška kostumografka Vlasta Hegedušić iz legendarne slikarske družine je večkrat ustvarila kakšno scenografijo. Prijatelj pesnik Andrej Brvar me je povezal tudi z **Zmagom Jerajem**, ki je takrat poučeval na tretji gimnaziji, nekdanjem učiteljišču. Štejem si za nekakšno zaslugo, da sem ga pridobil kot scenografa za sodelovanje v gledališču, saj je v času, ko sem bil dramaturg, ustvaril sedem vtisnih scenografij; prvo, prav čudežno za gledališko uprizoritev Forstneričeve poezije *Ljubstava, daleč in v blatu* na malem odru. To je bilo leta 1982. Tam nam je na res majhnem odru z originalnimi vejami jablan, mizo z jabolki, belimi tančicami, ki so morda predstavljale meglo v Halozah ali nadrealni mitski pravljичni svet, zapolnil ves oder, tako da za igralce skoraj ni bilo prostora. Ko sva z režiserjem tožila, da mora biti scena taka in da mora pustiti prostor »za teater«, ni hotel razumeti, saj je rekel, da scenografija na odru ni ničemur podrejena, ampak je avtonomna likovnina. A smo se nekako dogovorili; vse pa je njegova »likovnina« fascinirala. Sceno za Brešanovega *Hamleta v Spodnjem Grabonošu* v istem letu je ustvaril na velikem odru. Za spoznanja v zvezi s scenografijo sva se en dopoldan vozila po Slovenskih goricah in si ogledovala kmečka poslopja, saj smo to nekoč nadvse uspešno in kritično hrvaško dramo »presadili« v Slovenske gorice. Leta 1982 je ustvaril še sceno tudi za Mrožkove *Ambasadorje*, leto kasneje pa še za Kislingerjev *Izlet*, Povšetov *Odstop* in Sartrova *Zaprta vrata*. Leta 1985 pa še učinkovito sceno v parku pred gledališčem za Kavčičeve *Termopile*...

...Ker sem bil urednik gledališkega lista, sem ga prepričal, da nam je za sezono 1972/73 naslikal tudi ovojnico in še plakat za Šeligovo *Svatbo* 1983. Bil je redkobeseden, zadržan in zbran in je bil odličen in karizmatičen sodelavec. V zgodnjih osemdesetih so režiserji zelo želeli, da bi bil scenograf pri njihovih predstavah. Prijetno je bilo tudi sodelovanje s slikarjem **Vojkom Pogačarjem**, ki je precej inovativno zasnoval likovno podobo pri gledaliških listih in plakatih za Borštnikovo srečanje in kjer sem prvič videl transformacije likovnih del z računalniško obdelavo. Ker sem leta 1987 odšel iz mariborskega gledališča v Mestno gledališče ljubljansko, nisem mogel več spremljati njegovih številnih inovativnih plakatov in naslovnih ter oblikovanj gledaliških listov.

V odstavkih o sodelovanju likovnih umetnikov v gledališču, seveda ni mogoče govoriti, ne da bi omenili kiparko **Vlasto Tihec Zorko**, ki je v letih od 1972 do 1986 ustvarila več kot petnajst doprskih portretov za Borštnikovo srečanje in SNG. Vsaj za kipe Tovornika, Borštnika, O. Župančiča (ki smo ga podeljevali za odrski jezik) in še katere, ki ji je »naročal« B. Gombač za Borštnikovo srečanje, lahko rečem, da je bila s svojim delom tudi neke vrste mecenka. V foyerju pred vhodom v dvorano stojijo v bronu Mileva Zakrajškova, Hinko Nučič, Ignacij Borštnik, Jakov Cipci, Arnold Tovornik, Oton Župančič, Radovan Brenčič, Pavel Rasberger, Jože Mlakar, Marica Lubej... Tovornika smo »odlili« trikrat, eden je v SNG, drugi v rojstni Selnici ob Dravi, tretjega na pobreškem pokopališču pa so vandali ukradli in pretopili v bron, ki so ga prodali kot staro kovino... Poleg Borštnikovega kipa v Mariboru eden krasi nov kulturni dom v rodnih Cerkljah. V SNG je prava mala galerija Vlastinih gledaliških portretov...

Gabrijel Kolbič in njegov zajček.

Četudi bi ga moral omeniti med likovniki profesorji, bi rad s posebnim odstavkom o njem končal te utrinke o znanstvu z mariborskimi slikarji. Ko sem bil v šestdesetih letih učitelj na Sladkem vrhu in sodeloval pri kulturnih prireditvah tudi na štiri kilometre oddaljeni Zgornji Velki, sem šele takrat bolje, lahko bi rekel celo dobro spoznal akademskega kiparja **Gabrijela Kolbiča**, ki je bil rojen viničarjem v tistih krajih in so jim po domače pravili Ježovi. Prej sem ga res videval na Cankarjevi nižji gimnaziji, ki sem jo obiskoval do leta 1955. Leta 1966, ko sem torej tam učiteljeval, je pripravil ob občinskem prazniku likovno razstavo svojih del, predvsem kipov in akvarelov. Še prej se je novim funkcionarjem v Večerju v pismih bralcev ponudil, saj je bil začuden, da ga nikoli ne omenjajo, čeprav je bil tam rojen le eno leto prej, kot recimo moj ata v Hočah. Lahko bi rekel, da sva se nekako spoprijateljila kljub starostni razliki. Ne vem, koliko je bil star, a gotovo prek 50 let, ko je dobil hčerko Gabrijelco, vendar sem še na Sladkem vrhu bral lepe in občudujoče Gabrijeline pesmi. Vseh zbirk je napisal pet. V domačem kraju so bili starši revni viničarji in so jim pravili Ježovi. Presunljiva je recimo njegova socialna pesem Dve jagodi grozdja, ki govori o položaju viničarskega otroka. Sem jo vključil v knjigo *Pripovednih pesmi za otroke*, ki jo je izdala Mladinska knjiga. S finančno pomočjo je je doštudiral v Pragi, med drugo vojno je bil v nemški vojski, a je na koncu na vzhodni fronti pobegnil k Rdeči armadi, kakor moj oče... Po vojni je postal pomemben mariborski kipar, ki je ustvaril okoli 130 realističnih portretov, med katerimi so Mariborčani H. Schreiner, Gustav Šilih, Leon Štukelj. Zanimiv in priljubljen je tudi njegov debelušni *deček iz brona*, ki lula v vodometu pred rektoratom. Napisal je debelo mapo spominov, zapisov, citatov o svojem otroštvu in Zgornji Velki. Nekoč jih je prinesel k meni in me prosil, naj jih uredim v knjigo, češ da sam nima časa in tudi ni sposoben, saj je kipar in ne pisatelj. Čez nekaj mesecev sem mu mapo rokopisov vrnil, ker nisem vedel, kaj naj iz njih izvlečem, bile so kratke in večkrat presunljive dogodivščine in impresije; zapisi so večkrat ponavljali iste teme, bili so zanimivi predvsem zanj in manj za morebitne bralce, povedal pa sem mu, da pišem knjigo *Pri Mariji Snežni zvoni*, kjer bo slikar Gaber eden od junakov, seveda v literarni predelavi in fantaziji; in tam sem morda uporabil tudi kaj iz njegovih rokopisov, seveda pa ne prepisal, saj jih tudi nisem več imel. Slišim, da ga je povsem po nepotrebnem skrbelo, da bom izrabil njegove listke. Seveda nikakor ne. Kadar pa danes grem na to lepo pokopališče na vrhu Slovenskih goric, vedno stopim do groba njegovih staršev, kjer sta mogočna in resna portreta njegovih staršev in na plošči napis Ježova... Na Mariji Snežni imajo galerijo, s katero upravlja župnišče in kulturno društvo z njegovim imenom. V premajhni galeriji se drenjajo samo njegova impresivna dela. Kadar je prišel k nam na Dvoržakovo, je vedno prinesel kakšen akvarel s snežniško pokrajino in mi ga podaril, čeprav sem se branil. Morda tudi zaradi lepšega ali občutka slabe vesti... Vendar imam na steni akvarel s sadovnjaka iz Goric in tihožitje z rožami. Res mi jih je poklonil, a vem, kako je s tem... Večkrat pa sem ga srečal na Koroški ulici, kako je počasi

drobil korake proti tržnici, kjer je imel atelje, vedno se je ustavil, rekoč, da ima v aktovki travo, deteljico, največkrat pa zelje za zajčka, ki ga je imel v ateljeju. Žena živalce ne mara v stanovanju, mi je potožil, jaz ga pa imam tako rad, da se ne morem ločiti od njega. Tak je ostal na sončni strani mojega srca s tisto črno baretko na po strani na vrhu sivih las zaradi prostodušne skromnosti, odkritosrčnosti, vztrajanja na etičnih vrednotah včerajšnjega dne in svojega revnega otroštva in zlasti s tistim listom zeljnega lista za zajčka, o katerem je govoril kot o še enem svojem otroku... Vsekakor pa so vsi omenjeni in še kdo, ki sem ga mogoče pozabil, vplivali na moje dozorevanje iz fanta v moža in me tudi kasneje človeško in »duhovno izpopolnjevali«.

...Tone Partljič